
Milton Friedman'ın Ardından*

Richard Ebeling °
Sheldon Richman °°

16 Kasım günü 94 yaşında vefat eden Milton Friedman bireysel özgürlüğün ve serbest piyasanın 20. yüzyıldaki en etkili savunularından biri idi. 1976 yılında Nobel Ekonomi Ödülü'nü kazanmış olan Friedman devlet düzenlemesinin azaltılması, özelleştirme, düşük vergiler ve serbest ticaretin yararlarının anlatılmasına zamanımızdaki başka herkesten daha fazla katkı yapmıştır. Onun eserleri Başkan Ronald Reagan'ın ve İngiliz Başbakanı Margaret Thatcher'ın ekonomik gündemlerini olduğu kadar, Doğu Avrupa'da ve eski Sovyetler Birliği'nde ekonomilerin özelleştirilmesini de etkilemişti.

New York şehrinde 1912 yılında göçmen bir Yahudi ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Friedman yüzyılın ikinci yarısında iktisat teorisinin güçlü şahsiyetlerinden biri ve Chicago -veya parasalcı- iktisat ekolünün önde gelen temsilcisi haline gelmiştir. Chicago Üniversitesi gibi saygın bir üniversitede iktisat profesörü olarak, işsizlikle enflasyon arasındaki değiştokuşa ilişkin hakim Keynes'ci paradigmayı yıkan kişi olarak bilinmektedir. Paranın Kantitatif Teorisi Hakkında İncelemeler (1956) ve (Anna Schwartz'la birlikte yazdığı) Birleşik Devletlerin Parasal Tarihi: 1867-1960 (1963) gibi kitaplarıyla para teorisi, para politikası ve para tarihine abidevî katkılar yaptı. Bu son kitap, kabaca, Büyük Depresyon'u Federal Merkez Bankası'nın yanlış politikalarına bağlıyordu ki o dönemde bu pek de baskın bir görüş değildi.

---

* http://www.fee.org/in_brief/default.asp?id=929.

° Foundation for Economic Education (FEE)'nin başkanı.

°° *Freeman: Ideas on Liberty*'nin editörü.

Keynezyenizmin Katili

İktisatta Keynezyenizmin hakim olduğu İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Friedman Keynes'in önde gelen varsayımlarının bazılarını çürüten bir dizi araştırma yaptı. 1940'ların sonunda, Keynes'in, hükümet politikasının tam istihdamı temin etmenin esası olduğuna dair görüşüne karşı çıktı. Friedman makroekonomik politikaları belirleyenlerin, değişen piyasa şartları hakkında malî ve parasal politika araçlarını zamanında başarılı bir şekilde yönlendirebilmek için yeterli bilgiye hiç bir zaman sahip olmadıklarını göstermeyi başardı. Ona göre, aksine, hükümet için en akıllıca olacak uzun vadeli politika az sayıda öngörülebilir politika kurallarını izlemektir.

Friedman 1950'lerden itibaren paranın miktar teorisinin yeni bir ifadesini ortaya koydu; buna göre, fiyatlardaki daimi genel artışlara para arzındaki artış sebep oluyordu. "Enflasyon", diyordu, "daima ve her yerde parasal bir fenomendir." Birleşik Devletlerin Parasal Tarihi (1963) adlı kitabında, para arzının hükümet tarafından manipüle edilmesinin yirminci yüzyılda yaşanan ani yükseliş ve düşüş döngülerinin arkasındaki birinci etken olduğunu göstermişti. Ayrıca ona göre, Büyük Depresyonun vahametini nedeni, piyasa ekonomisinin doğasındaki kusurlar değil, fakat Federal Merkez Bankası'nın 1930'ların başlarında izlediği yanlış politikaydı.

Bu Friedman'ı, para otoritesine para arzı üstünde hiç bir keyfî yetki verilmemesini öngören "parasal yönetim" tezini ortaya atmaya götürdü. Aksine, Federal Merkez Bankası para arzını % 3 civarında sabit bir yıllık oranda artırmakla sınırlandırılmıyordu. Bu, para politikası hakkında yüksek derecede bir öngörülebilirlik sağlayacak ve büyüyen bir ekonomide nispeten istikrarlı bir fiyat düzeyi yaratacaktı.

Para yönetimine ilişkin bu tezini geliştirirken Friedman altın standardı yerine kâğıt parayı savundu ve bunun sırf banka kasalarında saklamak için zeminden metali çıkarmanın kaynak maliyetlerinde(n) tasarruf sağlayacağını (maliyetlerini önleyeceğini) ileri sürdü. Fakat Nobel Ödülü'nü almasından sonraki yıllarda para yönetimi ve altın standardı görüşünü revize etti. 1980'lerdeki bir dizi makalede Friedman Kamu Tercihî teorisinin, kendi önerdiği türden bir para yönetimini izlemenin hiç bir zaman uzun vadede hükümetlerin veya onların para otoritelerinin çıkarına olmayacağı konusunda kendisini ikna ettiğini ifade etti, çünkü basını siyasî nedenlerle kötüye kullanma eğilimi her zaman çok güçlü olacaktı. Bundan dolayı, Federal Merkez Bankası'nın yirminci yüzyıldaki fiilî tarihi karşısında, altın standardını korumanın Amerika için FED'in yarattığı enflasyonlar ve durgunluklardan çok daha az maliyetli olacağı sonucuna ulaştı.

Friedman'ın son ve kalıcı bir katkısı, onun işsizliğin "doğal oranı"na ilişkin formülasyonuydu. 1950'ler ve 1960'ların Keynescileri enflasyon oranının

manipülasyonu yoluyla işsizlik oranını sürekli olarak düşürmenin mümkün olduğuna inanıyorlardı. Amerikan İktisat(çılar) Derneği'nde 1967'de yaptığı başkanlık konuşmasında Friedman para politikasının işsizlik düzeyini olsa olsa geçici olarak düşürebileceğini, fakat uzun vadede işsizliğin kendi "doğal oranı"na geri döneceğini ileri sürdü.

Ona göre, işsizliğin büyüklüğü her zaman piyasadaki değişen arz ve talep şartları ve halkın gelecekteki enflasyon oranına ilişkin beklentileri tarafından belirlenir ki bu da onların kaynak fiyatını ve ücret taleplerini etkiler. Para otoritesi, fiyatların ücretlerden daha hızlı yükselmesine yol açacak şekilde, enflasyon oranını halkın beklentilerinin üstüne çıkararak halkı aldatabilir ve ortaya çıkan daha büyük kâr marjları işverenler için üretimi artırma ve daha fazla işçi istihdam etme yönünde bir müşevvik yaratabilir. Fakat zamanla insanlar enflasyon oranıyla ilgili gerçeği öğrendikçe, alım güçlerindeki kaybı telâfi etmek üzere daha yüksek ücretler ve kaynak fiyatları talep edecektir. Bu ise kâr marjlarını düşürecek ve istihdam düzeyini "doğal" seviyesine çekecektir.

Para otoritesi fiyat enflasyonu oranını halkın uyarlanmış beklentilerinin üstüne çıkarmaya devam etmeye istekli olmadıkça, uzun vadede para politikasının istihdam ve üretim düzeylerini etkileyemeyeceği kabul edilmek durumunda olacaktır. Bunlar nihayetinde hükümetin manipülasyonu ile değil, fakat piyasa şartları tarafından belirlenir.

Bu katkılarıyla Friedman makro iktisatın tartışma araçlarını kalıcı olarak dönüştürmüş ve zamanla Keynezyen iktisadın baştaçı edilen varsayımlarının birçoğunu çöktürmüştür.

Kamusal Entellektüel

Friedman'ın akademik eserleri profesyonel iktisatçılar arasında etkili olduğu kadar, iktisatçı olmayanları serbest piyasalar ve sınırlı devlet hakkındaki düşüncesini de derinden etkilemiştir. Kollektivizme karşı olan popüler edebiyatın kitlesel etkisinin çok az olduğu bir zamanda Friedman vazih ve rahat tarzıyla geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmayı başarmıştır. Bunu birçok kitap, Newsweek'teki uzun süreli yazarlığı ve Seçme Özgürlüğü başlıklı çok satan kitabına dayanan 1980'deki televizyon dizisiyle gerçekleştirmiştir.

Onun 1962'de yayımlanan Kapitalizm ve Özgürlük adlı kitabı tıbbî ruhsatlar, gönüllü ordu ve antitröst yasaları gibi konularda serbest piyasa düşüncesini yansıtan kolayca erişilebilen bir eserdir. Bu aynı zamanda, refah devletinden uzaklaşma örnekleri olarak eğitim kuponları ve negatif gelir vergisine ilişkin tartışmalı önerilerini ortaya koyduğu bir kitaptı. Bu kitap şüphesiz pekçok genç okuyucuyu da iktisatta kariyer yapmaya teşvik etmişti.

Friedman 1966 yılında Newsweek dergisinde, Henry Hazlitt'den sonra, düzenli olarak yazmaya başlayınca büyük bir okuyucu kitlesine hitap etmeye başladı. Keynesyen iktisatçı Paul Samuelson'la dönüşümü olarak yazdığı sütununda Başkan Nixon'ın 1971'de başlattığı ücret ve fiyat kontrolleri ile asgarî ücret gibi pek çok sorunda serbest piyasadan yana olan politikaları savundu ve özgürlükçü perspektifi kamusal tartışmaya dahil etmek için çok şey yaptı. Sütunu 1983'e kadar devam etti. (Bu yazıların bir kısmı Parlak Vaatler, Hazin İcraat başlığıyla yayımlanmıştır)

Bu arada, 19 Aralık 1969'da Time dergisi "İktisadî Durgunluk Olacak mı?" başlığı altında Friedman'ın resmini kapağa çıkardı. Bu, iktisatçı bir akademisyen için nadir rastlanan bir mazhariyetti, ama o zamanlar Friedman bundan daha fazlasıydı: O bir kamusal entellektüeldi.

Friedman kendisi gibi bir iktisatçı olan karısı Rose Friedman'la birlikte yazdığı Seçme Özgürlüğü kitabını 1980 yılında çıkarmasıyla birlikte tam bir yıldız statüsüne erişti. Bu kitapta Friedman iş bölümü ve serbest mübadelerin insanoğlunun refahına yaptığı eşsiz katkıları, devlet düzenlemesinin tiranlığını, enflasyonun ve refah devletinin tehlikelerini ve eğitimde devlet tekelinin bünyevî problemlerini açıkladı. Kitabın rekabetçi piyasaların tüketicileri ve işçileri nasıl koruduğuna ilişkin bölümleri, o zamana kadar sadece devlet cebrinin bunları yapabileceğine inandırılmış olan bir okuyucu kitlesinin gözlerini açacak nitelikteydi.

Seçme Özgürlüğü, Fortune İktisat Ansiklopedisi'ne göre, 1980'in roman ve hikâye dışında en çok satan kitabı oldu. Kitabın PBS'te yayımlanan on bölümlük televizyon dizisi satışları artırdı. İzleyiciler her hafta sempatik Friedman'ın serbest piyasaların bireylere ve topluma nasıl en iyi hizmet ettiğini ve niçin hükümetin kaos ve yoksulluk yarattığını açık-seçik bir şekilde açıkladığını gördüler.

Friedman dört yıl sonra, yine Rose Friedman'la beraber yazdığı Statükonun Tiranlığı'nda bir kere daha bir televizyon dizisiyle bir kitabı birleştirdi.

Tartışma ve münakaşadan korkmayan Friedman, Vietnam Savaşı sırasında zorunlu askere-almaya ve uyuşturucuların yasaklanmasına şiddetle karşı çıktı. Ama o boşa vakit geçirecek bir yazar da değildi. 1969-70'de Başkan'ın kurduğu Tümüyle Gönüllülerden Oluşan Bir Silahlı Kuvvetler Komitesi'nde görev aldı. Onun özgürlük taraftarı kimliği kendisini zorunlu askerlik şeklindeki gönülsüz köleliğe son verme çabasında güçlü bir ses haline getirdi.

Friedman eserlerinden dolayı çok ödül kazandı. Nobel İktisat Ödülünden başka, 1988 yılında hem Başkanlık Özgürlük Madalyası'nı hem de Ulusal Bilim Madalyası'nı aldı. Amerikan İktisat(çılar) Derneği'nin başkanı olarak hizmet etti.

Friedman 1947 yılında F. A. Hayek'in Mont Pelerin Topluluğu'nun İsviçre'deki kuruluş toplantısına katılmaya çağırdığı 40 kişilik seçkin iktisatçılar ve yazarlardan oluşan grubun bir üyesiydi. İktisadî Eğitim Vakfı'nın (FEE) kurucu başkanı Leonard Read ve Ludwig von Mises de dünya çapında bir klasik liberal akademisyenler ağı oluşturmak üzere bu toplantıya katılanlar arasındaydı.

Friedman 1946 yılında, daha sonra Nobel İktisat Ödülü'nü kazanacak olan George Stigler'le birlikte FEE'nin ilk yayınlarından biri olan ve kira kontrolünü eleştiren Çatılar Mı Yoksa Tavanlar Mı? Günümüzde Konut Problemi başlıklı broşürü yazdı.

Ne yazık ki Friedman artık aramızdan ayrılmış bulunuyor. Ama onun mirası ve özgürlüğe adanmışlığı nesiller boyunca özgürlük sevdalılarına ilham vermeye devam edecektir.

Çeviren: Mustafa Erdoğan

Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset

Mustafa Erdoğan

Mustafa Erdoğan'ın bu kitabı Türkiye'nin modernleşme dönemi anayasa ve siyaset tarihinin kısa ve eleştirel anlatımını sunmaktadır. Statükoyu her halükarda haklı-laştırmak güdüsünün etkisi altındaki resmi bakışa prensip açısından mesafeli duran yazar, Türkiye'nin son ikiyüzyıllık siyasi tarihinin gerçeklerini doğru tespit etmeye ve resmi tutumları evrensel değerler açısından yerli yerine oturtmaya çalışmaktadır. Özellikle Cumhuriyet dönemi Türk siyasetine ilişkin resmi mitler ile, bu dönemle ilgili olguların sunulduğundaki yanıltma ve çarpıtmaların açığa çıkarılmaya çalışıldığı bu kitapta "Türk demokrasisi"nin açmazlarının ipuçlarını da bulabilirsiniz. Kitap bu haliyle Türk Siyasi Hayatı ve Türk Anayasa Hukuku derslerini okuyan üniversite öğrencileri kadar bu konulara ilgi duyan genel okuyucunun da yararlanabileceği bir el kitabı niteliğindedir.

LiBeRTE
www.liberte.com.tr

Liberal Düşünce